

Bodó Márta
EMLÉKBAZÁR¹

Emlék-bazár címen és *Emlékbe zár az Emlék-bazár* alcímmel jelent meg Cseh Katalinnak a szülei és gyermekkorra emlékére szentelt kötete. Ahogyan az ajánlása is jelzi („testvéreimnek és szüleim emlékének”), a versciklusok, a könyv egésze a gyermekkor iránti nosztalgia jegyében íródott: egyrészt az egykori otthon, a benne és körülötte eltelt, önfeledt gyermekséget örökíti meg, másrészt a halottak, köztük kiemelten az édesanya elvesztése miatti gyászt szólaltatja meg, sírja ki magából.

A kötet így kétoszlatú, egy bevezető, a hangulatot és témát egyaránt meghatározó nyitóvers után nyílik meg az *Emlék-bazár*, amit az *Anya-könyv* követ. A kötet élén elhelyezett *Merengő* invokációként szolgál: „Hol vagytok régi lelkek, / ti egykoron elmentek? / Tán fönt a csillagokban, / csillag-csarnokokban?” És valamennyit elárul arról is, mi motiválta a versek, ciklusok, a kötet létrejöttét. „Szívemen áztok-fáztok, / mert ellobbant már lángtok...”

Lássuk, mi található egy különleges, az emlékezetben berendezett bazárban? És ennek nyomán mi mindennek születik verses lenyomata? Az első ciklus 52 versének témái közt helyet kap az egykori otthon, a parókia, az iroda, a régi kert, a virágoskert, a kukoricás, szinte minden növény és virág, az almafák, a rebarbara, a cukorrépa, és persze emberek: a meghatározó és a különleges, érdekes vagy meghatározó felnőttek (*Lelkészek, Doru bácsi, Kántor bácsi, Lina néni, Mancsi néni, Doamna néni, A tanító néni, Ella, Fukuri*), a gyerekkori barátok, társak (*A hallássérült fiú, Klaudia, Báméskodó gyerek*), de még a család kutyája is (*Peti*), illetve a legkülönbözőbb tárgyak és a gyerekkorból nézve fontos, meghatározó események (*Fehér zsebkendő, Temetés, Színdarab, Betegség, Elégtelen, Stigma, Iskolai fogalmazás, Felelés, Elégtelen*).

A legérdekesebb talán maga a reflektáló, az egykori gondtalan kisgyerek, aki egyszerre volt megfigyelő, az emlékek elraktározója,

1 Cseh Katalin: *Emlék-bazár*. Kolozsvár, 2017, Kriterion Könyvkiadó.

most az emlékbazár tulajdonosa és „árusa”, aki portékáját szépen kirakja, fesorakoztatva egy képzeletbeli pultra, polcokra, közszemlére. Ugyanakkor maga szeretne elbújni: „Istent szeretném / felkeresni vagy megkeresni, / hogy elbújhassak a háta mögé...” (*Papleány*). Merthogy ez az egykori gyermek, az emlékező a gyermekkór minden nosztalgiája mellett őrzi a már gyermekként ránehezülő szerep súlyát. Azét, hogy apja a lelkész: „istentiszteleteken apám felment a szószékre / és prédikált... távolinak tűnt és mégis / közelinek, egyszerre mindkettőnek” (*Istentisztelet*). Azét, hogy ebben a gondtalan világban mégis csak vannak borzongatóan különleges helyek: „Az iroda különös hely, ahol én is / különösen érzem magam, akkor is / amikor sokan vannak és észrevétlenül / besurranhatok... vagy amikor egyedül vagyok / és bámulhatom apám hatalmas fekete írógépét: / egy kicsit ijesztő, egy kicsit kedves nekem...” (*Iroda*). És főleg azét, amit az terhel rá, hogy egy szószékmagasba emelkedő, Istennel társalgó, holtak sorsát irányító apa gyermeke: „Papleány vagyok, / vagy papkisasszony: / azaz a folyton szorongók / családjába tartozom, / mert attól félek, / hogy az apámat / egyszer elviszik a halottak, / akiket az évek során eltemetett, / vagy valakik, akik szerint / ő osztályellenség.” (*Papleány*) A súlyos mondandót egy gyerekes játékkal gyorsan feloldja ugyan (hányadikos ez az osztályellenség?), de egyértelmű és nyilvánvaló lenyomata mindez a kornak, amelyre visszaemlékszik és emlékeztet, amelynek emlékeit az olvasó elé hozza, amiben bizony a gyermek is érzékelte a félelmet, az állandó fenyegetést, bár nem tudta megnevezni, és nem kötötték az orrára, mi az, hiába kérdezi (*Stigma*).

Az első rész tehát a gyermekkór helyszíneit idézi, és éppen mert ez egy parókia, és a lelkész apa világához kapcsolódik, szükséges ezt kifejezetten egy *Anya-könyv*vel kiegészíteni. Az anyáról, az anyaságról és az anyahiányról olvashatunk e második ciklusban, a kötet második részében található 23 versben (kiemelkedőek és jellegzetesek: *Anyaság, Visszajátszás, Révület, Triptichon, Utódal, Helyzetdal, Varrógép-mese, A hiányról, Üvegcsönd, Utólag, Sanzon, Anya-kép, Fohász*). Letisztult, irodalmi áthallásokban is gazdag és sokféle húrt rezget meg az *Anyaság* című: „Mária, anyácska, / tisztaság varázsa, / végtelen nyugalom / bimbózik és hála. // (...) Mária, anyácska, / Názáret leánya, / protestáns szívemnek / hozzád száll fohásza. // Mária, anyácska, / csönd izzó parázsa, / szemednek áttetsző / szép szomorúsága // emlékeztet

engem / törékeny anyámra, / lényed lány szentsége / a halandóság-ra...” Összetett gondolatiság és nagyon egyszerű, nagyon egyenes fogalmazás jellemzi ezeket a verseket, valamint a formai sokszínűség a verselést. Lány, érzékeny képek és kemény önmarcangolás, kétely, esdeklés a védelemért, a biztonságérzetért, az isteni gondviselésért – így lehetne összefoglalni röviden e második ciklus jellegzetességeit.

A versek, miként az egyiknek a címe is megfogalmazza, *Tényversek*, nem a fantázia, hanem a tapasztalati világ tükrői és lenyomatai. Az erdőszentgyörgyi református paplakban felnőtt Cseh Katalin számára „a parókia a szülői házam, / ingatag ingatlanom, / csak az emlékezés szintjén örökölhető, / s a lélek bugyraiba gyömöszölhető.” (*Parókia*) A gyönyörű, derűs gyerekkor annak helyszínével együtt csupán emlék, „Egy volt-nincs ház, lakás, otthon”, s ez a tény önmagában is tanulságos a dolgok értéke vonatkozásában: „Az otthon, az édes otthon, / testvérek testmelege, / az egy akolba tartozás, / a lavórban a pancsolás, / a nevetés s a zokogás, / a kimondott és kimondatlan, / a félbehagyott s a szakadatlan, / apa, anya egy szusszanatban, / lélegzetvételnymi pillanatban, / illékony perc-törésekben, / eltűnünk mind a szövevényben, / a süllődő otthonban, a vágyban, / az öröklött vagy szerzett / nagy-nagy sóvárgásban.” (*Otthon*) Az érzékeny lelkű kislány itt tanul imádkozni, szeretni, és tanul a teremtett világról, a Teremtőről, a teremtmények sajátosságairól... A szép-szomorú verseskötet olvasója beavatott lesz, részese annak a varázsvilágnak, amelyet egy, a teremtés egészére rácsodálkozó leányka lát és érzékel maga körül. E különös világban a virágoskert virágai elvarázsolt tündérkisasszonyok (*A virágoskert*), „a lelkészek valóság és illúzió / kötéltáncosai” (*Lelkészek*), „az istentisztelet varázslat és minden / vasárnap délelőtt megismétlődik. / Isten tud-e róla, hogy olyankor őt tiszteljük?” (*Istentisztelet*), „Csilla kijelentette, hogy az / én apám soha nem fog meghalni, / mert Istennél dolgozik” (*Kijelentés*). Az olvasó részese a gyásznak és a gyász feldolgozási folyamatának is, ezt konkrétan az anya elvesztése váltja ki, de az összegzés és szembenézés során kiderül: lényegében az egész gyermekség, gyermekkor elvesztésének, lezárultának a fájdalmával való gyászmunka. Az olvasó a szerzővel együtt halad, saját érzéseire, tétova, meg sem fogalmazott, fel nem tett kérdéseire ismer; megtanul a veszteségek, tétovaságok ellenére, azokkal együtt imádkozni az emlékek, hiányok, szomorúság és szorongás közepette. „Ezt a levelet

nem is neked írtam, hanem magamnak vagy Istennek, / vagy mindkettőnknek, esetleg mindhármunknak, nem is tudom...” (*El nem küldhető levél*).

A gyász és lezárás versei a megrendítő részletek mellett humort, öniróniát is tartalmaznak. A szerepét tanuló, kereső, azzal küszködő papeány, papkisasszony tud pajkos, játékos, könnyed is lenni: „Házasságlevél, házasságlevél, / táncra pördít a csintalan szél, / apám tangózik ott fönny anyámmal, / majd partnercsere az elmúlással...” (Házasságlevél). Imája érzékeny, finom, a lélek mélyéről fakad: „Istennem, maradj velem, / ha fázom, takarj be, / ha félek, karolj át, / ha erőt vesz rajtam a magány, / tégy úgy, mintha társam lennél, / nem felettesem, nem jötevőm, / csak valaki, aki mellettem van.” (*Fohász*)

Hegyelmes Újyánk!

*Zetelaki és Küküllőkeményfalvi hívei
dec. 24- febr. 12 között minden vasárnapi szent
misehallgatásukat és minden imájukat sze-
retettel hozták hálaldozatul a jószágos Isten-
nek, hogy 25 év előtt Hegyelmességedet ne-
kiünk adta, negyedszázadon át megtartotta
imádkozó, utámtató Főpásztorunknak.*

*Zetelaki és küküllőkeményfalvi hívek
lelkicsokra, 1964.*